

Kierkegaard'ın Dolaylı İletişim Doktrini

Kierkegaard's Doctrine of Indirect Communication

GÜLÜMSER DURHAN

Muş Alparslan University

Received: 03.06.2024 | Accepted: 29.12.2024

Abstract: Kierkegaard adopted model of indirect communication to convey his philosophical views. This model aims to trigger the reader to reach their own existential inquiries and self-awareness rather than providing direct instruction. Detecting the mystery in his thought provokes the interlocutor and persuades him to awaken existential interest and initiate existential development. Thus, indirect communication changes people's lives, instilling in the individual a consciousness of being an individual. Indirect communication is aspect of the Socratic style of dialogue. In this style, the writer/speaker only provides hints, expecting the reader/listener to understand and interpret the message through their own efforts. Thus, the recipient takes on an active rather than passive role, establishing a deeper connection with the message. This approach is characterized by "double reflection." By being doubly reflective, it broadens communication and sustains the dialogue. The aim of study is to identify the etymology of Kierkegaard's method of indirect communication.

Keywords: Communication, Kierkegaard, existence, double reflection, truth.

Giriş

Danimarkalı filozof Søren Kierkegaard, 19. yüzyıl Kıta Avrupası düşünce dünyasında oldukça özgün bir figür olarak öne çıkmaktadır. O bir yandan, okunması en sinir bozucu yazarlardan biri olmakla suçlanırken, diğer yandan en ödüllendirici olanlardan biri olarak övülmektedir. Üslubunun çok yoğun olması, düşüncesinin çok karmaşık ve sözlerinin çok sert olması nedeniyle sinir bozucudur. Yazılarında ve günlüklerinde o kadar derin ve canlı metaforlar ve gerçekler vardır ki, okuyucuyu neredeyse kör edici bir netlikle şaşkına çevirebilir olması ile de ödüllendiricidir. Dolayısıyla Kierkegaard, canımız yanmasın diye hafife alınarak okunacak biri değildir (Kierkegaard, 2002, p. viii). Zira onun çalışmaları insan bireyinin özgürlüğünün ve değerlerinin büyük bir destekçisi olması nedeniyle tam bir insan dostudur ve onun düşüncesinde insan, özgür seçimler yapması gereken sorumlu bireyler olarak öne çıkmaktadır.

İnsana verdiği bu önem dolayısıyla Kierkegaard, varoluşçuluk terimini hiç kullanmamasına rağmen varoluşçuluğun babası olarak bilinmektedir. Onun için, hayata anlam vermekten ve onu tutkuyla, içtenlikle veya özgün bir şekilde yaşamaktan toplum veya dinin değil, her bireyin tek başına sorumlu olduğunu öne sürmektedir. Ona göre ne aile ne toplum ne devlet ne de dışarıdan dayatılan kurallar değil, insanın en içteki benliği (ya da özneliği) kişinin hayatında belirleyici faktör olmalıdır (Kierkegaard, 1923, p. 6). Öyle ki varoluş, bizzat var olmanın kendisi, birey olma bilincidir, özneliktir.

Kierkegaard bireyi birey olmaktan uzaklaştıran, gerçek varoluşun bireysel sorunlarından kaçan ve nesnel düşünceyi temel alan spekülâtif felsefe anlayışlarına karşı çıkmaktadır (Blackham, 2005, p. 11). Ona göre nesnel düşünce bireyselliği, dolayısıyla özneliği ortadan kaldırmaktadır. Nitekim soyut düşünce, nesnel kavrayış, kavramsal ya da tanımsal yaklaşım var oluşu kavrayamaz (Verneaux, 1994, p. 12). Öyle ki, rasyonalist sistemler, gerçekliğin tümünü bir düşünce çerçevesine sıkıştırmakta, her şeyi akıl yoluyla açıklamaya çalışmakta ve akıl dışındaki unsurları göz ardı etmektedir. Onun düşüncesine göre, kişiliği ve varoluşun özünü oluşturan unsurları göz ardı eden, aksine akıl ve toplumu öne çıkaran bir felsefe, insanın derin varoluşsal gerçekliğini anlamakta yetersiz kalmaktadır. Bu nedenle, felsefenin evrensel olanı değil, öznel olanı veya nesnel olanı değil, öznel olanı

hedeflemesi gerektiğini öne sürmektedir (Cevizci, 2000, p. 557). Nitekim var oluş, özne olarak bireyin kendisinin merkezi olmasını gerektiren bir anlayıştır. O nedenle var oluş, ancak öznel düşünce ile anlaşılabilir.

Kierkegaard'ın felsefi bir sistemi yoktur; o hayatın sistematik bir şekilde anlaşılmasına karşı çıkmaktadır, çünkü sadece Tanrı'nın bunu gerçekten bilebileceğine inanmaktadır. İnsanlar sınırlı ve sonludur; bu nedenle, kendi sınırlılığımızı ve Tanrı'ya olan bağımlılığımızı kabul etmek, insan tatininin ve ibadetin merkezindedir. Bir sistem kurmaya çalışmak, kibirlilik hatta putperestlik anlamına gelir; bu yüzden gerçeği dolaylı olarak ifade etmek daha uygundur, böylece gerçeği anlayan kişi, gerçeği sadece kavramsal olarak değil, aynı zamanda kişisel olarak da algılar ki bu "çift yönlü iletişim" ya da "çifte yansıma" olan dolaylı iletişimle mümkündür. Çifte yansıma, insanın elde ettiği hakikatin onun varoluşunu 'ilgilendirdiği'nin farkına varmak ve anladığı şeyin içinde varolmak, söylediği şey olmak, yani özellikle, hakikati insanın kendi yaşamına yansıtmasıdır (Heschel, 1973, p. 105). Eş deyişle iletilen mesajın alınması ve mesajda ortaya koyulan değerın içselleştirilmesi sürecini ifade etmektedir. Bu noktada kişisel kavrayış veya "çifte yansıma", bir kişinin varoluş arzularını ve alışkanlıklarını gerçekten değiştiren bir anlayış biçimidir.

Kierkegaard, düşüncelerini ve felsefi bakış açısını eserlerinde genellikle çift yönlü iletişim aracılığıyla okuyucusuna aktarmaktadır. Onun eserlerini okurken, okuyucu genellikle yazarın derin düşüncelerine ve felsefi perspektifine dalmış gibi hissetmektedir. Kierkegaard, sık sık düşüncelerini, duygularını ve felsefi analizlerini yoğun bir şekilde ifade etmesine rağmen okuyucuya doğrudan yanıt vermeyi pek tercih etmemektedir. Bu, Kierkegaard'ın iletişimini daha çok bir yönüyle sınırlıyor gibi görünse de aslında okuyucuyu düşündürmeye ve kendi iç dünyalarında derinlemesine düşünmeye teşvik etmektedir. Okuyucular, yazarın düşüncelerini kendi deneyimleri ve anlayışlarıyla ilişkilendirerek etkileşime girmektedirler. Kierkegaard'ın eserleri, okuyucunun kendi fikirlerini ve duygularını yansıtmasını teşvik eder ki bu da çift yönlü bir iletişim ortamı yaratmaktadır. Çift yönlü iletişim, katılımcıların aktif olarak bilgi ve fikir alışverişi yapmasını içermektedir. Bu tür iletişimde hem konuşmacı hem de dinleyici birbirlerine yanıt vermekte ve etkileşime girmektedir. Bu tür iletişimin Kierkegaardca farkı, mesajın doğrudan iletilmemesidir.

Dolaylı İletişim

Kierkegaard'ın iletişim anlayışı, doğrudanlıktan ziyade dolaylılığı vurgulayan bir yaklaşıma dayanmaktadır. Bu yaklaşım, bireyin kendi içselliğini keşfetmesini ve hakikate ulaşmasını hedeflemektedir. Bu sebeple dolaylı iletişim, Kierkegaard felsefesinin merkezi noktasıdır. Ralph McInerny, 1956 gibi eski bir tarihte, dolaylı iletişim kavramının 'Kierkegaard'ın söylemek zorunda olduğu şeyin anahtarı' olduğunu ve bu nedenle 'Kierkegaard'ı anlamının merkezi' olduğunu savunmuştur (McInerny, 1956, pp. 219-221). Daha yakın bir zamanda ve benzer şekilde, C. Stephen Evans da 'bu kavramın anlaşılmasının Kierkegaard külliyyatını bir bütün olarak anlamak için elzem olduğunu' iddia etmektedir (Evans, 1983, p. 9). Öyleyse Kierkegaard'ın düşünce dünyasını ve eserlerini tam olarak anlamak için "dolaylı iletişim" kavramının önemini açıklamak, onun felsefi yöntemini ve yazım tarzını kavramak açısından kritik bir öneme sahiptir. Zira dolaylı iletişim, Kierkegaard'ın eserlerinde sıkça başvurduğu ve okuyucusuna doğrudan bilgi vermek yerine, onların kendi düşünce süreçlerini geliştirmelerine teşvik ettiği bir yöntemdir. Nitekim Kierkegaard için doğrudan iletişimi' kullanmak (yani kendi aklını en açık şekilde ifade etmek) onu bunalıma sokan derin melankoli idi (Kierkegaard, 1944, p. 96). Bu nedenle düşüncelerini açıklıkla, doğrudan söylemekten özellikle kaçınan Kierkegaard, düşüncelerini ifade etmek için dolaylı iletişim yöntemini kullanmıştır.

Doğrudan iletişim, bir kişinin düşüncelerini, duygularını ve inançlarını açık ve net bir şekilde ifade etmesidir. Ne var ki Kierkegaard için doğrudan iletişim, zorlayıcı ve bunalıtcı idi. Kierkegaard, bu tür bir açıklığı ve netliği yaşadığı derin melankoli ve varoluşsal kaygılar nedeniyle zor bulmuştur. Melankoli, onun için varoluşsal bir durumdur ve yaşamının her alanında derin bir şekilde hissedilmektedir. Bu derin melankoli, doğrudan iletişimin getirdiği yüzleşme ve açıklık gerekliliğini daha da zorlaştırmıştır. Bu nedenle Kierkegaard, doğrudan iletişim yerine, düşüncelerini ve duygularını ifade etmek için edebi ve dolaylı yolları tercih etmiştir. Örneğin, takma adlar (müstear isimler) kullanarak yazdığı eserlerinde, okuyucunun kendi varoluşsal sorularını ve içsel çatışmalarını keşfetmesine olanak tanımıştır. Bu yöntem, hem onun melankolisini yönetmesine yardımcı olmuş hem de okuyucunun kendi varoluşsal yolculuğunda daha derin bir anlam bulmasına imkân tanımıştır.

Kierkegaard eserlerinde sıklıkla müstear isimler kullanmakla kalmamış aynı zamanda bazen farklı kişilikleri canlandıran yazılar kaleme almıştır. Bu yaklaşım, yazarın bizzat kendi otoritesine değil, yazının özüne odaklanmayı sağlamıştır. Keza kendi isminin gizlemesi Kierkegaard'ın düşüncelerini özgürce ve dilediğince dile getirmesine de olanak tanımıştır. Böylece okuyucu, doğrudan bir figür tarafından değil, kendi düşünce süreçleriyle harekete geçirilmiştir. Bu nedenle Kierkegaard'ın eserlerini farklı adlarla yayınlaması onun dolaylı iletişim tarzının örneğidir. Bu durumda Paul Ricoeur'ın ifadesiyle, takma ad sorunu dolaylı iletişim sorunuyla aynıdır (Ricoeur, 1998, p. 15). Çünkü müstear isimler kullanması, yazarın kendisini eserin merkezine değil, kenara konumlandırmasıdır ki bu dolaylı iletişim yönteminin bir uygulamasıdır. Bu noktada dolaylı iletişimin temel amacı, alıcının/okuyucunun mesajı kendi özgür iradesiyle anlamasını ve özümsemesini sağlamaktır. Bu yaklaşım, doğrudan telkinden ziyade kişinin kendi varoluşsal sorgulamalarına ve öz-farkındalığına ulaşmasına yardımcı olmayı hedeflemektedir.

Kierkegaard için dolaylı iletişim her şeyden önce bir aldatmacadır (Kierkegaard, 1967, s. 274). Zira verilmek istenen mesaj, yazar, eserin aktörleri yüzeyde doğrudan ve açık görünmemektedir. Birey, dolaylı iletişimin sağladığı ipuçlarını takip ederek, kendi içsel süreçleriyle hakikati keşfetmektedir. Bu nedenle Kierkegaard'ın eserlerinde okuyucu pasif değil, dolaylı iletişim yoluyla kendi varlığını sorunsallaştıran aktif bir katılımcıdır. Böylece o, okuyucusunu bile kalabalığın sunduğu her türlü dogmadan ayrı olarak kendi bireyselliğini kabul etmeye cesaretlendirmek için aldatmaktadır (Durmuş, 2018, p. 143). Dolaylı iletişimci bir labirent inşa edip görünmez olurken, okuyucu metinde gezinmek ve metnin anlamına aktif olarak dahil olmak zorunda olduğu için belirsizlik içinde kaybolmaktadır. Özünde Kierkegaard, okuyucusunu öz farkındalığına yönlendirerek, aldatma yoluyla kendi yaşamları, düşünceleri ve davranışları üzerine düşünmeye sevk etmektedir. Böylece Kierkegaard'ın ortaya koyduğu bu stratejik aldatma hamlesi ile okuyucu salt bir okuyucu değil bir aktör konumuna geçmektedir. Nihayetinde okuyucu, kendi inançlarını, karakterini ve niyetlerini sorgulamasına ve hayatıyla ilgili varoluşsal, anlamlı bir seçim yapması için yarılsamalarını ortadan kaldırmasına olanak tanıyan (Herrmann, 2013, p. 353) bir öznellekle karşı karşıya kalmaktadır.

Öznellik hakikattir ve hakikat, varoluşta kişinin öznellikte derinleşmesidir (Kierkegaard, 2009, p. 161). Nesnel açıdan sayısız karar yoktur ve dolayısıyla iyi ile kötü arasındaki ayrımın ve dolayısıyla hakikat ile yalan arasındaki sonsuz ayrımın çelişki yasasıyla kapatılması nesnel olarak doğrudur. Yalnızca öznellikte karar vardır, nesnel olmayı dilemek ise gerçek/hakikat dışıdır (Kierkegaard, 2009, p. 171). Dolayısıyla hakikat, nesnelliğin antitezinin bir ifadesidir (Kierkegaard, 2009, p. 171). Bu tür bir hakikat de ancak dolaylı olarak iletilebilir.

Kierkegaard'a göre, insan varoluşu, öznenin hakikat/gerçeklik olduğu bir varoluş tarzıdır ve böylesi bir gerçeklik doğrudan iletilemez. Kierkegaard'ın bu düşüncesi ile felsefenin, gerçeği nesnel olarak tanımlamaya adanmış sürece, gerçekliğin en önemli tarzını, yani insan varoluşunu tanımlayamayacağını söylediği anlaşılmaktadır. Öyle ki ona göre böyle bir varlık, eğer iletebiliyorsa, dolaylı olarak iletilmelidir. Eğer Kierkegaard bu düşüncesinde haklıysa felsefe bir ikilemle karşı karşıyadır: Nesnellik idealine bağlı kalırsa insan varoluşunu anlatamaz; eğer insan varlığına dair hakikati anlatmak ve iletmek istiyorsa, nesnellik idealinden vazgeçmek ve felsefedeki bilişsel konumu şüpheli olan iletişim tarzlarına başvurmak zorundadır (Broudy, 1961, p. 225). Ne var ki Kierkegaard, insan varlığının öznel olduğu ve dolayısıyla doğrudan iletilemeyeceği ifade etse de daha sonra var gibi görünen felsefi ikilem, iletişim ile iletişimin yalnızca bilişsel olmayan özel bir sonucunun/çıktısının karıştırılması nedeniyle ortaya çıkmaktadır. Başka bir ifadeyle bilme çeşitlerinin birbiriyle karıştırılması, Kierkegaard felsefesinde bir ikilem olduğu algısını salık vermiştir.

Kierkegaard'a göre iki tür bilgi nesnesi veya konusu vardır: "Tüm bilgi ya bir şey hakkında bilgi sahibi olmaktır" ya da "kendini bilmektir" (Kierkegaard, 1967, p. 270). Kierkegaard, nesnel bilgiden ziyade esas olarak öz bilgiyle (kendini tanıma), özellikle de etik ve dini öz bilgiyle meşguldür. Öz bilgi ya da kendini bilmek varoluşsaldır. O bireyin nasıl bir karakter geliştirmesi gerektiğini, ilişkilerini nasıl sürdüreceğini ve iyi bir hayatı nasıl yaşayacağını içermektedir. Doğrudan iletişim (bilgi temelli-bilgiye dayalı iletişim), başka bir kişinin kendine ilişkin bilgisini (benlik bilgisini) geliştiremez. Kierkegaard, -başka birinin potansiyeline dokunan, başkalarının yeteneklerini geliştirmelerine yardımcı olan iletişim- farklı bir iletişim biçimine ihtiyaç olduğunu fark etmiştir. Kierkegaard bunu dolaylı iletişim olarak

adlandırmaktadır. Kierkegaard için dolaylı iletişim gereklidir, çünkü potansiyelliğin a priori evrensel bir insan özelliği olduğuna inanmaktadır. Dolaylı iletişimde aktarılacak nesnel bir bilgi yoktur; bunun yerine bireyin, olması gereken kişi olabilmesi için, yani ne olması gerekiyorsa o olmak için, kendi benliği üzerinde düşünmesi istenmektedir (Herrmann, 2013, p. 352). Bu noktada dolaylı iletişim, kişinin yeteneklerinin farkına varmasını sağlamaktadır. Kierkegaard, doğrudan ve dolaylı iletişim arasındaki farkı, yani bir şey hakkında bilgi sahibi olmak ile kendini bilmek arasındaki farkı açıklığa kavuşturmak için bir çavuş ile bir asker arasındaki ironik ve mizahi bir konuşmayı örnek vermektedir:

Çavuş: "Sen, orada, dik dur."

Acemi asker: "Tabii ki."

Çavuş: "Evet, tatbikat sırasında da konuşma."

Acemi asker: "Pekâlâ, eğer bana söylersen konuşmam."

Çavuş: "Lanet olsun! Tatbikat sırasında konuşmaman gerekiyor."

Acemi asker: "Peki, bu kadar sinirlenme. Eğer yapmamam gerektiğini bilirim, tatbikat sırasında konuşmayı bırakırım (Kierkegaard, 1967, p. 272).

Burada çavuş, askerin kendini tanıdığını düşünmektedir. Zira bir askerin kendini tanıması demek, asker olarak gerekli yükümlülükleri bilmek ve ne yapıp ne yapması gerektiğinin farkında olmak demektir. Bunun bilincine sahip olduğunu düşünen çavuş, 'doğal olarak yükümlülüklerini nasıl yerine getirmez' anlamında askere sinirlenmektedir. Asker de "konuşmamam gerektiğini bilirim konuşmam" diyerek esasında, o şey hakkında bilgilendirilmeyi istemektedir. Bu diyalogda asker, bir şeyi bilmek üzerine odaklanırken, çavuş da askerin kendini bilmesi gerektiğine odaklanmaktadır. Bu iki bilme çeşidinin birbiriyle karışması sonucu Kierkegaard'ın düşüncesinde ikilem olduğu anlayışı belirlemektedir.

Kierkegaard, bir varoluş biçimini tarafsız nesnel bir önermeye dönüştürmeye çalıştığımızda yaşadığımız bu ikileme dikkat çekmektedir. Kierkegaard'a göre önemli olan bir şey hakkında bilgi sahibi olmak değil, onun kişisel olarak nasıl hayata geçirildiğidir. Bu bir doktrin değildir, bu bir olabilmektir, bir egzersizdir, bir varoluştur, varoluşsal bir dönüşümdür ve bu nedenle öğrenilmesi yavaştır, bir dilin ya da bir sistemin daha ezberlenmesi kadar basit ve kolay değildir (Kierkegaard, 1978, p. 463). Kierkegaard,

insanların bireyin birincil görevi olan yaşamak, canlandırmak ve kendini var etmek olgusunu görmezden gelmelerinden şikâyetçidir. Bu asker-çavuş örneğinde, tıpkı bir organizasyon liderinin yeni bir çalışanın içinde potansiyel bir CEO görmesine benzer şekilde; çavuş, acemi askerin içinde bir asker olma yeteneği (potansiyeli) olduğunu varsaymaktadır (Herrmann, 2013, pp. 352-353). Bu varsayım la askerin birincil görevini görmezden gelmektedir; aslolan kişinin içinde var olan yeteneğin ortaya çıkarılmasında ve varoluşunun farkındalığına varmasına yardımcı olmaktır.

Kierkegaard'a göre insanın varoluşunun anlamını ve derinliğini doğru dan açıklamak veya anlamak mümkün değildir. Bu nedenle Kierkegaard'a göre, kişinin kendisinin birey olarak varoluşunun bilincine erişmesinin en etkili yolu, dolaylı iletişim yöntemidir. Dolaylı iletişim, kişinin kendi deneyimlerinden yola çıkarak kavrayabileceği, yorumlayabileceği bir iletişim tarzıdır. Böylece birey, kendi varoluşunu ve yaşamını anlamak için içsel bir süreçle yüzleşir ve kendi yorumunu yapma özgürlüğüne sahip olur. Bu, Kierkegaard'ın felsefi düşüncesinde önemli bir yer tutar ve insanın varoluşsal meselelerle yüzleşmesine ve kendi iç dünyasını keşfetmesine odaklanır. Kierkegaard'ın dolaylı iletişimden maksadı, kişinin kendi benliğine ilişkin eleştirel bir tutum takınmasını, iç gözlem yapmasını ve kendi benliğinin farkında varmasını sağlamaktır. Böylelikle kişi, kendi benliğiyle ilgili farkındalık kazandığında, varoluşsal durumunun bilincine varmaktadır. Kierkegaard, dolaylı iletişim kullandığı eserlerinde okuyucuları kasıtlı olarak zorlamayı, sinirlendirmeyi ve kıskırtmayı amaçlamaktadır. Bu sayede okuyucunun zihnini meşgul etmek ve düşünmeye teşvik etmek hedeflenmektedir.

Dolaylı iletişim, "homojenleştirici bir iletişimcinin" yazarlığı ve onun takipçiliğine direnmeyle uğraşarak "oluş"a önem vermektedir. Kierkegaard'ın Sokratik takma adı Climacus şöyle söyler: 'Birinin hakikatin hakikat olmadığını ama yolun hakikat olduğunu iletmek istediğini varsayarsak, bu; hakikat yalnızca oluş tadır, sahiplenme sürecindedir, sonuçta bir sonuç yoktur demektir (Kierkegaard, 1992, p. 78). Dolaylı iletişimde önemli olan eylemdir. Statik olmayan bir zaman anlayışının önemi burada ortaya çıkmaktadır. Bir şeyin oluş halinde olabilmesi için şimdiki zamanda sürekli olarak değişime açık olması gerekmektedir. Bu durumun özellikleri büyüme, hareket ve doğumdur. Bu nedenle dolaylı iletişim, tüm okuyucularının

içindeki yazarı "doğurmak" için *maieutik* (doğurtma) form metaforunu akla getirmektedir. Tıpkı ebenin "doğuma yardımcı olması" gibi, dolaylı iletişim de içselliğimizi ortaya çıkarmaya yardımcı olmaktadır. Kierkegaard bireyin bu sürekli oluş sürecini Sokrates'ten miras almaktadır (Kierkegaard, 1985, p. 10,19).

Kierkegaard, Sokrates'in 5. yüzyılda Atinalılarla paylaştığı mesajı, benzer bir şekilde kendi zamanında paylaştığını düşünmektedir. Kierkegaard, Sokrates'in sadece masum sorular soran herhangi bir kişi olduğunu, hiçbir şey bilmediğini ve dolayısıyla hiçbir şey öğretmediğini öne sürerken ortaya koyduğu ironisine hayranlık duymaktadır. Kierkegaard'a göre bu ironi, kendisinin olmasını istediği dolaylı iletişim kurma metodudur. Kierkegaard için ironi, sadece iletişim kurmanın bir yöntemi değil, aynı zamanda kişinin kendi hayatını objektif bir şekilde değerlendirebilmesi için kaçınılmaz bir tutumdur. Bu tutum sayesinde kişi, gündelik hayatını, değerlerini ve sorumluluklarını bir süreliğine askıya alır ve kendi yaşamını, tüm bu unsurları paranteze alarak, uzaktan (dışarıdan biri gibi bakarak) değerlendirmesine olanak tanımaktadır (Yaman, 2016, p. 14). Dolayısıyla Kierkegaard'ın Sokratik yöntemine olan hayranlığı onu hem iletişim hem de bireyin kendi yaşamını ve gerçekliğini anlamak için derinlemesine düşünmeye teşvik eden yöntem arayışına itmiştir.

Kendisinin ortaya koyduğu ve ortaya koymakta olduğu bakış açısının öylesine kendine özgü bir nitelik taşıdığını iddia eden Kierkegaard, kelimenin tam anlamıyla alıntı yapabileceği hiçbir benzerinin olmadığını, bin sekiz yüz yıllık Hıristiyanlıkta karşılığı olan hiçbir şeyin olmadığını savunmaktadır. Bu şekilde- bin sekiz yüz yıla baktığında- kelimenin tam anlamıyla tek başına durduğunu, önündeki tek benzerinin Sokrates olduğunu ve kendisinin amacının bir 'Sokratik amaç' olduğunu ifade etmektedir (Kierkegaard, 1998, pp. 340-341). Bu nedenle Kierkegaard, tıpkı Sokrates gibi insanların doğru yolda olup olmadıklarını anlamalarına yardımcı olmak için belirli bir yöntem kullanmayı amaçlamaktadır. Şöyle ki Sokrates karşısındaki kişiyi kendi düşünceleriyle çelişkiye düşürerek onun bilgisizliğini ortaya koymasıyla tanınmaktadır ki bu yöntem, Sokratik çürütme yöntemi (*elenkhos*)¹ olarak adlandırılmaktadır. Ancak bu yöntemde Sokrates,

¹ Muhatabın görüşlerinin yanlışlığını göstererek, onun görüşlerinin aksini kanıtlama yöntemi.

kişinin bilgisizliğini doğrudan ifade etmek yerine, sorduğu sorularla adım adım ilerleyerek uzun tartışma süreçleri sonucunda kişinin kendi bilgisizliğini fark etmesini sağlamaktadır. Böylece bu yöntemle diyaloga girdiği kişilerin bilgisizliğini kanıtlamaktadır.

Sokrates, diyaloga girdiği kişilerin aslında hiçbir şey bilmediklerini kanıtlamakla kalmamakta, aynı zamanda sorduğu sorular aracılığıyla yeni düşünme yollarını açmaktadır. Bu şekilde, Sokrates, sadece konuşma yapmaktan çok karşısındakini düşünmeye zorlamaktadır (Weiss, 2006, p. 252). Sokrates'in kullandığı bu yöntem, sorular sorarak bir düşüncüyü açığa çıkarma olan *maiotik*² (doğurtma) yöntemidir. Tıpkı Sokrates gibi Kierkegaard da insanların kendi bilinçlerine (ben bilinci) ulaşmalarını teşvik etmek için dolaylı iletişimi tercih etmektedir. Başka bir ifadeyle Kierkegaard'ın dolaylı iletişim modeli, Sokrates'in çürütme ve doğurtma yönteminin vücut bulmuş halidir. Diğer bir deyişle, Sokrates'in ironi yöntemi ne ise, Kierkegaard'ın dolaylı iletişim yöntemi odur.

Kierkegaard'ın anlayışına göre Sokrates'in doğurtma yöntemi, dolaylı bir iletişim ve hakikati öğretme biçimidir (Glasnović Kamenović, 2023, p. 352). O nedenle Kierkegaard, Sokrates'ten benimsediği bu iletişim yöntemini önermiş ve kullanmıştır; bu yöntemle bireyleri, sosyal olarak inşa edilmiş kimliklerini düşünmeden kabul etmekten, kendileri için seçim yapma özgürlüğüne sahip sorumlu bireyler olmaya teşvik etmeye çalışmıştır (Herrmann, 2008, p. 75). Öyle ki doğrudan söylemek yerine, insanların kendi bilincine varmalarını sağlamak daha etkilidir ve bu insanların, gerçek farkındalığı kazanmalarını teşvik etmektedir. Dolayısıyla dolaylı iletişim, Sokratik doğurtma yöntemi aracılığıyla ortaya çıkan, tutkulu bir özneliği iletmenin yöntemidir.

Hakikati öznel olarak anlayan biri olarak Kierkegaard için, böyle bir hakikati ifade etmenin yolu nesnel bilgiyle aynı olamaz. Bu nedenle öznel hakikati ifade etmenin tek yolunu dolaylı iletişimdir. Varolan bireyi felsefeden soyutlayan nesnel düşünce, doğrudan iletişim biçimiyle iletilebilir. Nitekim bir öznel düşünür, felsefi bakış açısını ifade etmek için doğrudan iletişimi kullanırsa, hakikat araştırması yapamayacaktır. Öyleyse Kierkegaard için dolaylı iletişim, nesnel düşünmeyi ve bunun sonucunda doğrudan iletişimi öznel hakikate dikte etmeye bir karşı çıkıştır.

² Sorular sormak yolu ile yeni bir düşüncüyü açığa çıkarma yöntemi.

Öznel bir düşünür için, her felsefi soru varoluşla ilgilidir. Bir bireyin varoluşu için, soyut kavramlarla dondurulamayacak bir oluş süreci her zaman olacaktır. İşte bu yüzden, mevcut bireyin oluşumunun içsel tarafını ifade eden dolaylı iletişime ihtiyaç vardır. Kierkegaard'ın temel eleştirisi aslında objektif/nesnel düşünmeye karşı değil, ancak nesnel düşüncenin sanki öznel gerçeği ortaya çıkarabilecekmiş kullanılmasına karşıdır. Onun için asıl önemli olan, nesnel ve öznel düşünmenin gerçek endişeleri arasında keskin bir ayrım çizmektir: Nesnel düşünme öznel olmaktan, dolayısıyla içsellığe ve sahiplenmeye tamamen kayıtsızdır. Bu nedenle iletişim biçimi doğrudandır, çift yansıma sanatından ve aldatıcılığından yoksundur; öznel düşünceyle ilgili olan kendisinden bilgi aktarma konusundaki Tanrı korkusu ve insanî kaygıya sahip değildir (Kierkegaard, 2009, s. 64). Buna göre sıradan felsefe, öznel konularla ilgilenmeyen ve bu konuda iddiası olmayan bir yaklaşım benimseyerek, doğrudan iletişim yöntemini kullanmaya devam edebilir. Ancak hakikat incelemesi yapan felsefe için, bunu yapmanın tek yolu, dolaylı iletişimi kullanmak ve doğrudan iletişimin içsellığe uygun olmadığının bilincinde olmaktır.

Michael Galati, Kierkegaard için hakikatin öznel keşfe bağlı olduğunu, yani tek bir bireyin iç dünyası (içsellığı/içe dönüklüğü) olduğunu belirtmektedir. Bu şekilde kalabalık hakikati/gerçeği bilemez. Öyleyse Kierkegaard'ın görevi, okuyucusunu kalabalığın sözde hakikatinden bağımsız, tek bir birey haline getirmek veya tek bir birey olmaya yönlendirmektir (Galati, 1969, pp. 375-376). Yani dolaylı iletişimin ardındaki temel fikir, halktan ya da kalabalıktan tek bireye, basit olana ulaşma (Kierkegaard, 1859, p. 10) hareketini ifade etmektedir. O halde Kierkegaard için hakikat yalnızca tek bir bireyle ilişkilendirilebilir. Öyle ki, kalabalık hakikatin ifadesini iletmez. Hatta doğrudan iletişim, kalabalığın ifade biçimidir. Dolayısıyla, hakikatin iletişimi dolaylıdır ve yalnızca kalabalıktan ayrı tek bir birey tarafından ifade edilebilir.

Kierkegaard'a göre "kalabalık gerçek değildir" (Kierkegaard, 1859, p. 115). Çünkü kendi hayatlarımızı başkalarının hayatlarıyla karşılaştırarak ikinci el ihtiyaçlar, arzular ve benlik tanımları -nasıl yaşamamız gerektiğini düşündüğümüz- yaratırız. Dolayısıyla kalabalığa karışan kişi artık yaşamın öznel anlamını bulmak için uğraşmaz (içeride bakış gerçekleştirmez).

Kierkegaard, yansıtıcı olmayan iletişimsel süreçlerin, tüm sosyalleşmiş kişilerin birbirinin yerine geçebildiği ve kimsenin birey olarak yaşamadığı homojen bir soyutlama -kamu- yarattığını iddia etmektedir. Böylece kişi sadece bir tipin temsili ya da bir ideolojinin takipçisi, kalabalığın bir parçası haline gelir (Herrmann, 2008, p. 73). Nitekim birey, üyesi olduğu toplumsal bütünlükle o kadar özdeşleşir ya da bütünleşir ki, tüm kişisel biriciklik ve öz-sorumluluk duyguları buharlaşır (Taylor, 2000, p. 57). Birey kendini unuttur, (ilahi anlayışa göre) adını unutur, kendine inanmaya cesaret edemez, kendisi olmayı çok riskli bulur, diğerleri gibi olmayı, bir taklit olmayı, kalabalığın içinde bir sayı olmayı çok daha kolay ve güvenli bulur (Kierkegaard, 1980, pp. 166-167). Dolayısıyla Kierkegaard, modern yaşam tarzının insanlara kendi yaşamlarının kişisel sorumluluğunu almalarını sağlamak yerine konformist olmaktan başka bir şey olmayı zorlaştırdığını iddia etmektedir.

Bu insanlar, kendi başlarına düşünme ve hareket etme yetilerini yitirmiş gibi hissederek ve toplumun beklentileri, normları ve kabulleri etrafında şekillenirler. Hâlbuki bu insanların gereksinimi, kendi yaşamlarının sorumluluğunu kendilerinin almalarıdır. Ne var ki “Kuşbeyinli insanlar sürüsü, birbirinden ayırlamayanların kalabalığı’ bu gereksinimi o kadar az hissederek ki, muhabbet kuşları gibi yalnız kaldıkları an ölürler; kendilerine şarkı mırıldanmadıkça uyumayan küçük çocuklara benzerler; onlara yemek, içmek, uyumak, dua etmek ve âşık olmak, vs. için gerekli toplumsallığı sağlayan şarkı nakaratlarına gereksinimleri vardır” (Kierkegaard, 2010, pp. 76-77). Bu tür insanlar, kendilerini yalnız kaldıklarında veya toplumlarından dışlandıklarında ciddi bir tehdit altında hissederek. Oysaki “Kalabalığa sıngınan, dolayısıyla birey olmaktan korkaklıkla kaçan her kişi, ‘kalabalık’ olarak bildiğimiz korkaklığa kendi korkaklığından payına düşeni katmaktadır (Kierkegaard, 1859, p. 115). Kierkegaard burada, insanların toplumsal ilişkilerden ve kabul görmekten doğan ihtiyaçlarını vurgulamaktadır. Bu ilişkiler, insanların kimliklerini ve değerlerini şekillendirmekte onlara anlam ve amaç sağlamaktadır. Ne var ki aşırı bağlılık ve bağımlılık, bireylerin özgürlüğünü ve kişisel gelişimini, varoluş bilincini engeller, zira kendi düşünceleri ve değerleri yerine toplumun beklentilerine ve normlarına göre yaşamaya başlarlar. O nedenle Kierkegaard için, kalabalık içinde kaybolmak, bireyi gerçek varoluşundan mahrum bırakır ve onu toplumun anonim bir parçası haline getirir.

Kierkegaard için, hakikat kavramsallaştırılamaz veya sistemleştirilemez bu nedenle dolaylı iletişime ihtiyaç vardır. Öyle ki hakikatin temel özelliği akıl yürütmenin ötesinde olmasıdır. Her daim aklımızın sınırları dışında öteki olarak kalacak bir şeyin olduğunun bilincinde olmalıyız. Bu doğrudan iletişim yolu ile aktarılamaz, ancak içsellikle aktarılabilir. Öyle ki dolaylı iletişim, bireyin hakikatle olan içsel ilişkisidir. Böylelikle kişi, kendi başına kalır kalabalıktan kurtulur. Nihayetinde, Kierkegaard'ın dolaylı iletişim yaklaşımının arkasında, insanın kendisini, kendi öz benliğini ve kendi özgürlüğünü keşfetmesine yardımcı olmak yatmaktadır. Doğrudan öğretinin insanı edilgen bir konuma ittiğini düşünen Kierkegaard, bunun yerine okuyucuyu kendi içsel süreçleriyle yüzleştirerek varoluşsal bir uyanışa davet etmektedir.

Sonuç

Dolaylı iletişim, okuyucunun kendi üzerine düşünmesine yardımcı olmasını gerektiren bir şekilde mesajı gizlemektir. Bu yöntem, okuyucuyu metinlerin okunmasında aktif ve katılımcı bir rol üstlenmeye itmektedir. Burada Kierkegaard'ın amacı, okuyucularının kendi bireysel varoluşlarını keşfetmeleri ve anlamalarıdır. Bu yaklaşımı kullanarak Kierkegaard, okuyucularına doğrudan bilgi sunmak yerine, onların kendi yaşamları ve inançları üzerine derinlemesine düşünmelerini teşvik etmektedir. Bu sayede bireyi, kendi benliği ve varoluşu ile yüzleştirmektedir. Dolayısıyla, Kierkegaard külliyatını tam olarak anlamak için dolaylı iletişimin nasıl işlediğini ve onun felsefi amacı doğrultusunda nasıl kullanıldığını kavramak gereklidir. Zira onun için dolaylı iletişim vazgeçilmezdir ve onun vazgeçilmezliği varoluşsal hakikatin doğasının bir fonksiyonudur ki, hakikati ifade etmenin tek yolu dolaylı iletişimidir.

Sokrates'ten Kierkegaard'a kadar geliştirilen dolaylı iletişim, insan olmanın ne anlama geldiğinin temel gizemini ortaya koymaktadır. Sunulan rehberlik hem etik hem de dini kategoriler içinden hareketle varoluşsal bir bağlam içerisinde bireye ve topluma verilmektedir. Dolaylı iletişim aynı zamanda hem felsefeye hem de iletişim çalışmaları alanına önemli bir kavramsallaştırma sunmaktadır. Öyle ki bu yaklaşım Kierkegaard için, felsefe yapma yönteminin bizzat kendisidir. Ayrıca dolaylı iletişimin önemi, doğru yapıldığında potansiyel olarak her bir insanı sanatsal olarak güçlendirmesidir. Dolaylı iletişim insan olmanın gizemidir ve bunun hiçbir alanda bir

kenara bırakılmaması gerekmektedir. Her birimiz için insan olmanın ne anlama geldiğini "incelemeye" yönelik bu kişisel araştırma yöntemi olmazsa, o zaman hayatın kendisi "yaşamaya değmez" hale gelebilir. Dolayısıyla dolaylı iletişim, hayatımızı nasıl yaşamamız gerektiğiyle ilgilenen bir yaşam modelidir. Öyle ya hayatla alakası olmayan bir sistem neden yaratıl-sın ki? Kierkegaard'ın derin inancı, düşüncenin ve felsefenin konusunun kişisel yaşam olması gerektiğidir. Hepimizin içinde, dolaylı iletişimin temel gizemini fısıldayan bir daimon/iç ses (yol gösterici ruh) vardır. Kierkegaard'ın dolaylı iletişime katkısı, bu gizemi başkalarına öğretme yeteneğine sahip olduğumuzu göstermesidir. Öyleyse bize düşen bu gizemi paylaşmaktır.

Kaynaklar

- Blackham, H. J. (2005). *Altı Varoluşçu Düşünür*. Dost Yayınları.
- Broudy, H. S. (1961). Kierkegaard on Indirect Communication. *The Journal of Philosophy*, 58(9), 225–233. <https://doi.org/10.2307/2023035>
- Cevizci, A. (2000). *Paradigma Felsefe Sözlüğü*. Paradigma Yayınları.
- Durmuş, S. (2018). *Hegel And Kierkegaard On The Relation Between Truth, Selfhood And Authorship*. [M.S.- Master of Science]. Middle East Technical University.
- Evans, C. S. (1983). *Kierkegaard's 'Fragments' and 'Postscript': The religious philosophy of Johannes Climacus*. Humanities Press International.
- Galati, M. (1969). A rhetoric for the subjectivist in a world of untruth: The tasks and strategy of Soren Kierkegaard. *Quarterly Journal of Speech*, 55(4), 372–380. <https://doi.org/10.1080/00335636909382965>
- Glasnović Kamenović, M. (2023). How to Teach Subjective Truth? Kierkegaard's Doctrine of Indirect Communication. *Facta Universitatis, Series: Teaching, Learning and Teacher Education*, 7(2), 343–354. <https://doi.org/10.22190/FUTLTE230523025G>
- Herrmann, A. F. (2008). Kierkegaard and Dialogue: The Communication of Capability. *Communication Theory*, 18(1), 71–92. <https://doi.org/10.1111/j.1468-2885.2007.00314.x>
- Herrmann, A. F. (2013). Kierkegaard and Indirect Communication: Theorizing HRD, Organizational Socialization, and Edification. *Human*

- Resource Development Review*, 12(3), 345-363.
<https://doi.org/10.1177/1534484313482463>
- Heschel, A. J. (1973). *A Passion for Truth*. Farrar, Straus and Giroux.
- Kierkegaard, S. (1859). *The Point of View on my Work as an Author* (H. Hong & E. Hong, Eds.). Princeton University Press.
- Kierkegaard, S. (1923). *Selections from the Writings of Kierkegaard*. Christian Classics Ethereal Library.
- Kierkegaard, S. (1944). *Training in Christianity And The Edifying Discourse*. Princeton University Press.
- Kierkegaard, S. (1980). *The Sickness unto Death* (H. V. Hong & E. H. Hong, Eds.). Princeton University Press.
- Kierkegaard, S. (1985). *Philosophical fragments* (H. V. Hong & E. H. Hong, Eds.). Princeton University Press.
- Kierkegaard, S. (1992). *Concluding Unscientific Postscript to Philosophical Fragments* (H. Hong & E. Hong, Eds.; Vol. 1). Princeton University Press.
- Kierkegaard, S. (1998). *The Moment and Late Writings* (H. V. Hong & E. H. Hong, Eds.). Princeton University Press.
- Kierkegaard, S. (2002). *Provocations* (C. E. Moore, Ed.). The Bruderhof Foundation.
- Kierkegaard S. (2009). *Concluding Unscientific Postscript to the Philosophical Crumbs* (A. Hannay, Ed.). Cambridge University Press.
- Kierkegaard, S. (2010). *Ölümçül Hastalık Umutsuzluk* (5. baskı). Doğu Batı Yayınları.
- Kierkegaard, S. (1967). *Journals and Papers* (H. V. Hong & E. H. Hong, Eds.; Vol. 1). Indiana University Press.
- Kierkegaard, S. (1978). *Journals and Papers* (H. V. Hong & E. H. Hong, Eds.; Vol. 7). Indiana University Press.
- McInerney, R. (1956). Ethics and Persuasion: Kierkegaard's Existential Dialectic. *The Modern Schoolman*, 33(4), 219-239.
<https://doi.org/10.5840/schoolman195633430>
- Ricoeur, P. (1998). Philosophy after Kierkegaard. In J. Ree & J. Chamberlain (Eds.), *Kierkegaard: A Critical Reader* (pp. 9-25). Wiley-Blackwell Publishing.

- Taylor, M. C. (2000). *Journeys to Selfhood: Hegel and Kierkegaard*. Fordham University Press.
- Verneaux, R. (1994). *Egzistansiyalizm Üzerine Dersler*. Erciyes Üniversitesi Yayınları.
- Weiss, R. (2006). Socrates: Seeker or Preacher? In S. Ahbel-Rappe & R. Kamtekar (Eds.), *A Companion to Socrates* (pp. 243-253). Wiley-Blackwell.
- Yaman, Y. A. (2016). Kierkegaard Varoluşçuluğunun Kaynakları. In Y. Akış Yaman (Ed.), *Özne Felsefe Bilim ve Sanat Yazıları: Kierkegaard 25. Kitap* (pp. 9-33). Çizgi Kitapevi.

Öz: Kierkegaard, felsefi görüşlerini aktarma biçimiyle de alışılmışın dışına çıkmış, dolaylı iletişim modelini benimsemiştir. Bu model, doğrudan öğretiden ziyade okuyucuyu kendi varoluşsal sorgulamalarına ve öz-bilincine ulaşması için tetikleme amaçlamaktadır. Onun yapıtlarında veya konuşmalarındaki gizemin tespit edilmesi muhatabı kışkırtmakta ve onu varoluşsal ilgiyi uyandırmaya ve varoluşsal gelişimi başlatmaya ikna etmektedir. Böylece aslında dolaylı iletişim insanların hayatını değiştirmek; bireye birey olma bilincini aşılarmaktadır. Dolaylı iletişim Sokratik konuşma tarzının bir başka yönüdür. Bu tarzda yazar/konuşmacı, sadece ipuçları vermekte ve okuyucu/dinleyicinin mesajı kendi çabasıyla anlamasını ve yorumlamasını beklemektedir. Böylece alıcı, edilgen bir konumdan ziyade aktif bir rol üstlenmekte ve mesajla daha derin bir bağ kurmaktadır. Bu yönüyle bu yaklaşım, “çifte yansıma”dır. Çifte yansımali tarzda olması ile de, iletişimi genişletmekte ve konuşmayı sürdürmektedir. Nihayetinde bu çalışmanın temel amacı hem felsefi tarzda hem de iletişimsel boyutta önemli bir yaklaşım olma rolüne üstlenen Kierkegaard’ın dolaylı iletişim yönteminin yapısını, anlamını ve kökenini belirlemektir.

Anahtar Kelimeler: İletişim, Kierkegaard, varoluş, çifte yansıma, hakikat.

